

Les invitacions, el dia a dia d'Einstein a Catalunya i les repercussions de la seva estada

ANTONI ROCA ROSELL

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS / UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA

Algunes preguntes

- Introducció
- Què feia Einstein a Barcelona el febrer de 1923?
- Era una visita improvisada?
- Curs, conferència, visites culturals, entrevista sindical, actuacions musicals
- Podem veure algun impacte de la visita?
- Quina impressió va treure Einstein de l'estada entre nosaltres?

Què feia Einstein a Barcelona el febrer de 1923

- Einstein saltà a la fama mundial arran del **resultat favorable** a la seva teoria en l'eclipsi de maig de **1919**, anunciat en roda de premsa el **6 novembre**
- Això va fer que, a més dels viatges acadèmics, protagonitzés grans **gires** de conferències:
 - 1921: **Estats Units** (per recaptar fons per a la Universitat Hebrea de Jerusalem)
 - 1922: curs a **París**
 - 1922-1923: **Japó, Palestina i Espanya** (anant al Japó, sabé que li havien concedit el **premi Nobel** corresponent a 1921; a la premsa espanyola, no es destacà que acabava de rebre'l)
 - 1925: **Llatinoamèrica** (Brasil, Argentina i Uruguai)
 - 1930, 1931, 1932: Gires als **Estats Units**

Auditori de la Universitat de Keio

Era una visita improvisada?

- Com hem vist, Esteve Terradas Illa (1883-1950) seguia les contribucions d'Einstein **des de 1908**
- Com vam dir ahir, el 1914 el Consell de Pedagogia de la Mancomunitat creà els **Cursos Monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvi**
 - Un cop acabada la guerra mundial, un **dels primers objectius** fou Einstein
 - Entretant, recordem que participaren **Tullio Levi-Civita (1921), Hermann Weyl i Arnold Sommerfeld (1922)**

Col·lecció ETSEIB

La invitació

Einstein fou contactat l'estiu de **1920** per **Julio Rey Pastor**, que estava fent una estada a Berlín

- La invitació era per fer un curs a Barcelona i **repetir-lo** a Madrid
- Einstein **acceptà** la invitació, però de seguida se'n va **desdir**, per problemes d'agenda

Terradas escriví a Einstein l'any següent

Aquesta vegada Einstein respongué que podia venir el curs 1922-1923

Prof. Dr. A. Einstein

Berlín W[ohnung?]. 30, el 16.VII.21.
Haberlandstr[asse]. 5.

Molt honorable col·lega: La seva cordial carta de primer de juliol m'ha omplert a la vegada d'alegria i de tristesa. La tristesa és deguda al fet que un treball llarg i important no em permet absentar-me de Berlín durant un llarg període abans de l'estiu que ve. Li asseguro que lamento molt que això no em permeti acceptar la seva invitació, però de tota manera estic segur que podré acceptar-la durant el curs acadèmic 1922-1923, si és que encara manté la seva invitació.

Amb la més sincera estima // A. Einstein // M. E. Terradas, Prof. // B a r c e l o n a

Fons Terradas, Arxiu IEC

Prof. Dr. A. Einstein

Berlin W. 30, den 16. VII. 21.
Haberlandstr. 5.

Sehr geehrter Herr Kollege!

Ihr freundlicher Brief vom 7. ds. Mts. erfüllt mich gleichzeitig mit Freude und mit Schmerz; mit Schmerz deshalb, weil wichtige hier zu leistende Arbeit es mir unmöglich macht, vor nächsten Sommer für längere Zeit von Berlin abzukommen. Ich versichere Ihnen, dass es mir ausserordentlich leid tut, dass ich Ihrer Einladung immer noch nicht Folge leisten kann, hoffe aber zuversichtlich, dies im Studienjahre 1922/23 tun zu können, falls Sie es dann noch wünschen.

Mit vorzüglicher Hochachtung

Ihr ergebener

A. Einstein.

M. E. Terradas, Prof.

B a r c e l o n a .

L'estiu de **1922**, Terradas sembla que es trobà amb Einstein per tancar detalls de la visita. Abans consultà Rafael Campalans:

“Carnac, 6 sept.

Estimat amic. Veuré l'Einstein dintre [de] pocs dies. Està disposat a venir a fi de Març. Li he parlat de 7.000 pts. Estan conformes amb 3.000 i fins a 4.000 si és necessari? Contesti'm si li plau a Berlín Hauptpostlagend”

Campalans respongué el 12 de setembre que “encara que no tinc autoritat per posar a disposició del curs Einstein les 3.000 pts que indica li aconsellaria que tirés al dret, puix que ja les traurem d'una banda o altra. Tinc la seguretat de que tothom s'hi engrescarà”

[Documents procedents de l'Arxiu històric de la Diputació de Barcelona]

Terradas a H. Weyl, 1 febrer 1923 (Arxiu ETH)

En vez de dar la vuelta por Europa "sinistrosum" se me ocurrió hacerlo al revés
y finirme durante el verano a Francia con la idea de tomar los baños
de mar en Bretona. Permaneci mis allí dos meses con muerte varia por
haber caído enfermo de la gripe, lo que no anduvo sin angustia. El país
con sus dolmenes y megalitos, sus atrios y costumbres me divirtió basta
te. Estaba un tiempo en Turana y mi mujer y los niños quedaron en Annecy
esperando lo que podría ser deute yo de Alemania. Adonde fui, permaneci
un tiempo efatadamente en Leipzig dos dias para ser una conferencia de
Preston. Dule de comunicar a mi mujer, de Alemania que me
me parecia oportuno, por ahora, que quedaran allí con los niños. Con
lo que dejaron nuestro plan por mas adelante, manteniendo, en todo, el
propósito de lo que sea viable y conveniente. Así ocurrió que pasaron
por Savoia y la Provenza durante la ausencia de meses. Yo estuve luego en
Italia durante las vacaciones de Navidad.

Veos que se ha enterado vd de que viene Einstein. Procuraremos rodearle del
ambiente de seriedad y concentración a que tiene derecho evitando frivolidades y
paradas que no me parecen muy acordes con su natural abierto y franco.

“Veos que se ha enterado Vd.
de que viene Einstein.
Procuraremos rodearle del
ambiente de seriedad y
concentración a que tiene
derecho evitando frivolidades
y paradas que no me parecen
muy acordes con su natural
abierto y franco”

Ha Fallecido en esta ciudad la niña Elena Terrades Via, dejando en el mayor desconsuelo a sus padres y demás familia y el recuerdo de su encantadora inocencia en cuantos la conocieron.

A los señores Terrades y a la abuela de la angelical criatura, doña Carmen Illa viuda de Terrades enviamos el testimonio de nuestra condolencia.

La Vanguardia, 13 febrer 1923, p. 6

Pocs dies abans de l'arribada d'Einstein, el **12 de febrer**, Terradas patí un **drama familiar**, la mort de la seva filla Elena, d'uns 11 anys. Per aquesta raó –guardar el dol- no apareix en **cap fotografia** presa durant la visita d'Einstein

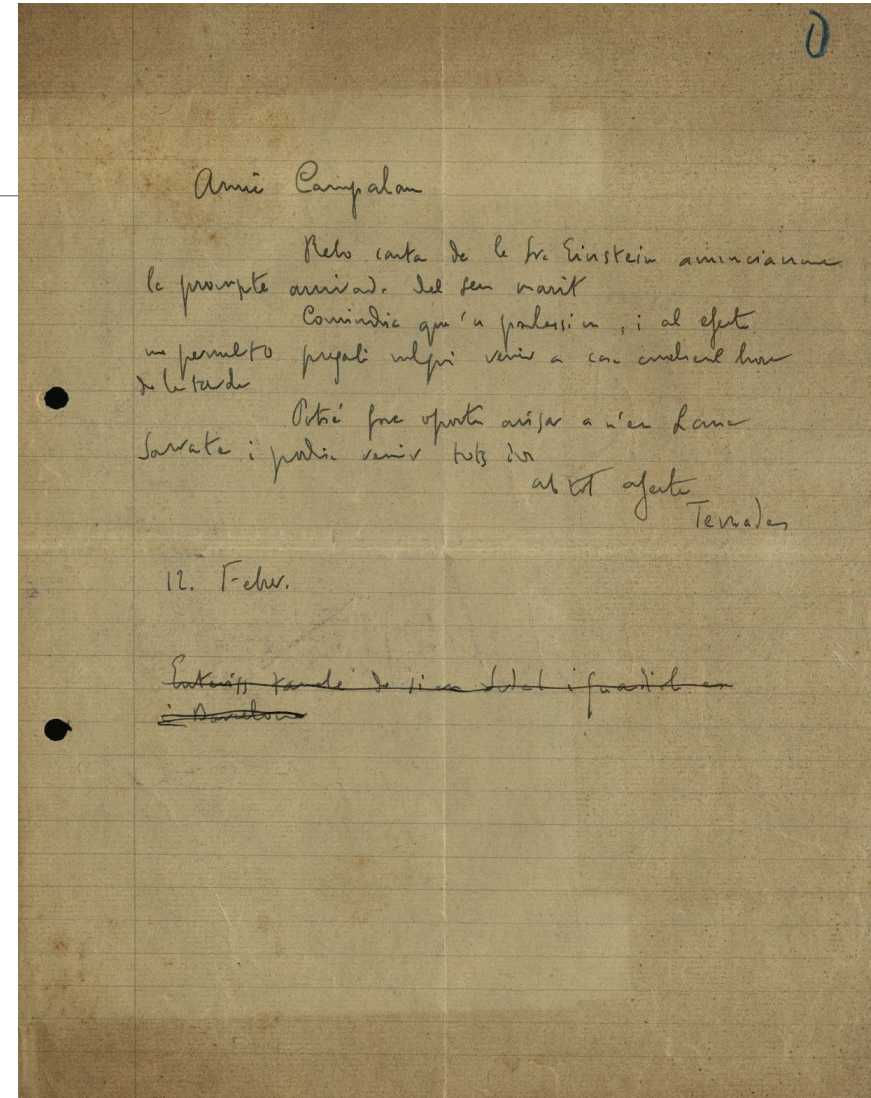
La invitació

Einstein arribà el dijous **22 de febrer**, però no havia tingut temps d'avisar

- Al seu diari anotà que havia tingut molts problemes amb la duana a **Marsella**

De tota manera, el grup de persones que s'encarregaria de la seva estada estaven **preparats** des de dies abans

“Amic Campalans // Rebo carta de la Sra. Einstein anunciant-me la prompta arribada del seu marit // Convindria que'n parléssim, i a l'efecte em permeto pregar-li vulgui venir a casa qualsevol hora de la tarda // Potser fora oportú avisar a n'en Lana Sarrate i podien venir tots dos. // Amb tot afecte // Terradas // 12 Febrer [1923] // ~~Enteri's també de si en Vidal i Guardiola és a Barcelona~~”

Els que invitaren a Einstein

- **Terradas** era professor de la Universitat i de l'Escola Industrial de Barcelona
- **Rafael Campalans** era un enginyer industrial, havia completat la seva formació a Alemanya i tenia una bona formació científica
 - Des de 1921, era el secretari d'instrucció pública de la Mancomunitat
- **Casimir Lana Sarrate** havia fet una primera estada a Berlín el 1914, però, a causa de la guerra, anà al MIT
 - Era doctor en química i enginyer metal·lúrgic, s'instal·là a Barcelona el 1919 per crear els laboratoris metal·lúrgics de la Hispano Suiza

Fons Terradas, Arxiu IEC

osmonegros.com

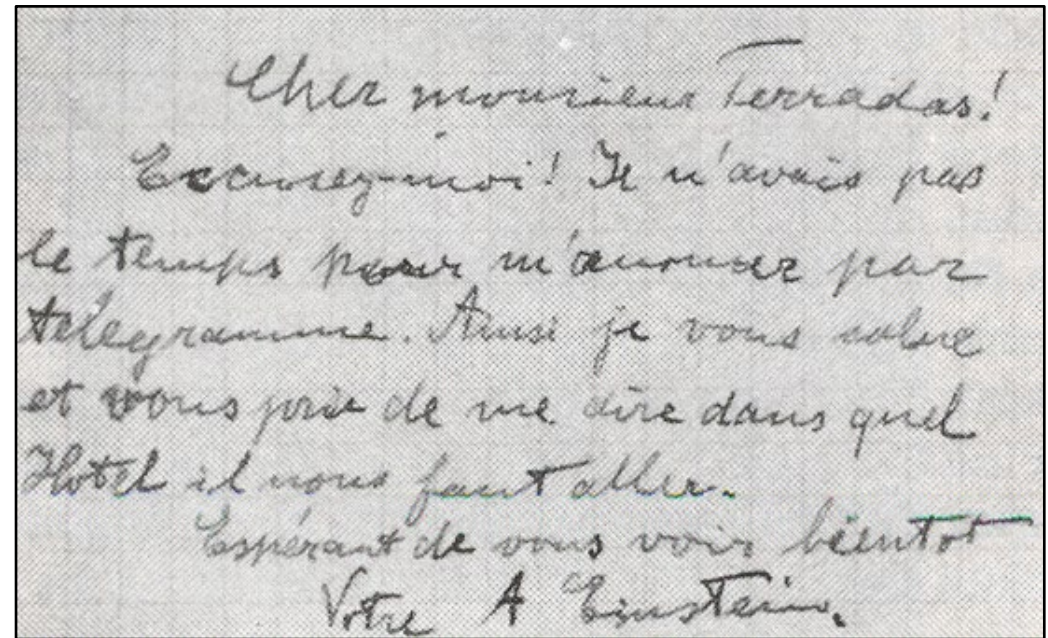
L'arribada

- El **22 de febrer de 1923** els Einstein anaren a la casa de Terradas, no el trobaren

Estimat senyor Terradas! // Excusi'm! No vaig tenir temps d'anunciar-me per telegrama. Així us saludo i us prego que em digueu en quin hotel ens cal anar.

Esperant de veure-us aviat. // Vostre A. Einstein

- Campalans i Lana Sarrate els acompanyaren a l'**hotel Colón**
- Campalans i Lana s'entrevistaren amb l'**alcalde** i prepararen una recepció el dimarts següent on el declararien **hoste il·lustre** de la ciutat
- El diaris de divendres incloïen l'anunci de l'inici del curs el dissabte **24 de febrer**

Cher monsieur Terradas!
Excusez-moi! Je n'avais pas
le temps pour m'annoncer par
telegramme. Ainsi je vous salue
et vous prie de me dire dans quel
Hotel il nous faut aller.
Espérant de vous voir bientôt
Votre A. Einstein.

Col·lecció família Terradas

Curs, conferència, visites culturals, entrevista sindical, actuacions musicals

- Donà **un curs de tres sessions** (dissabte 24, dilluns 26 i dimecres 28) sobre teoria de la relativitat, a l'Institut d'Estudis Catalans (és a dir, al Palau de la Diputació)
- El **dimarts 27** donà una **conferència complementària** a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts
- També fou homenatjat a **l'Ajuntament de Barcelona**
- S'entrevistà amb dirigents de la **CNT**
- El **dissabte 24** havia anat a **Sant Cugat i Ègara**; el **diumenge 25**, a **Poblet (i L'Espluga de Francolí)**

El curs

El curs començà el **dissabte 24** al Saló de Sessions (Saló Daurat) de la Diputació de Barcelona

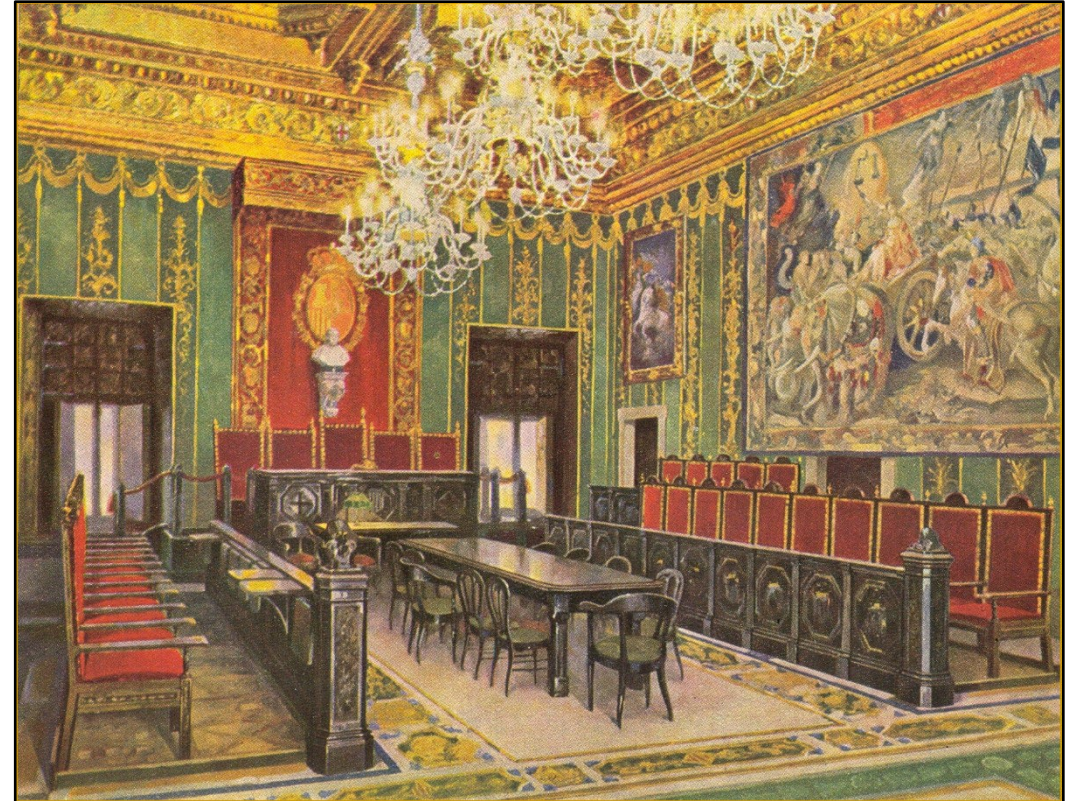
El Saló estava ple amb més d'un **centenar** d'assistents, incloent persones amb formació científica, estudiants, però també l'elit institucional de Barcelona, incloent algun diputat a les Corts

- De les autoritats de l'Estat només participà **el delegat d'ensenyament** (no el governador civil o militar, no el bisbe)

Presidí la sessió el president de la Mancomunitat, **Josep Puig i Cadafalch**

Einstein fou presentat per **Terradas**

Parlà en **francès** i dedicà la primera lliçó a la Teoria Especial de la Relativitat

El curs

El curs continuà el **dilluns 26** i el **dimecres 28**

La **segona lliçó** fou sobre la Teoria General de la Relativitat i la **tercera**, sobre les qüestions actuals, és a dir, la integració de l'electromagnetisme a la gravitació

La **millor ressenya** la signà **JXP** a *La Publicitat* el 4 de març. Hi deia:

- “És totalment impossible donar una versió periodística de les conferències donades per Einstein a l'Institut d'Estudis Catalans. La següent nota no tindrà, doncs, més pretensió que la de donar-ne unes impressions que suggereixin quelcom del que explicà. Volen ésser simplement trampolí que ajudi a fer el ‘salt meravellós’... Cal tenir present que el més fi i el més interessant d'elles és ‘més enllà’...”

Els resums són correctes i molt honestos (renuncia a explicar el que no ha entès)

De tota manera, afirma:

- “Per excusar-nos d'intentar una exposició popular, direm tan sols, sense molèstia per ningú, que del centenar dels concurrents n'hi hauria **quatre o cinc** que les seguirien perfectament, potser una **dotzena** que n'endevinarien quelcom a còpia d'esforços i tots els altres que no hi entendríem [sic] res.”

Recordem que en el cas d'Einstein, la incomprendibilitat **formava part** de la fascinació que creava!

Però JXP ens parla de **4 o 5 persones** coneixedores de la relativitat: **realment notable**

El curs

Qui podia ser **JXP**?

En Thomas Glick i jo vam pensar que era **Joaquim** Xirau Palau, un jove catedràtic de filosofia, interessat en qüestions científiques

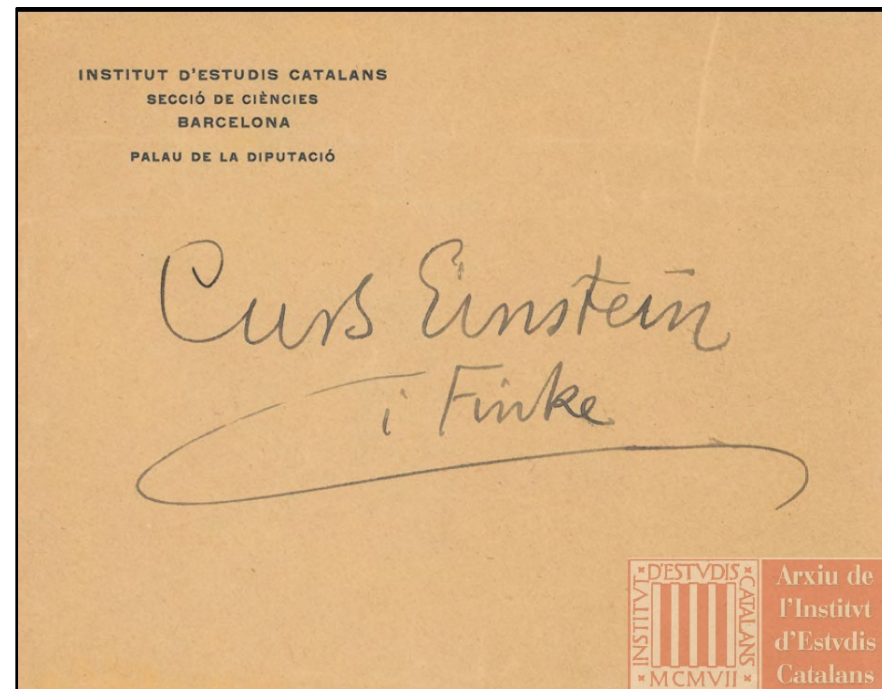
Però, perquè hauria ocultat el seu nom?

Ara pensem que es tractava d'un germà menor, **Joan Xirau Palau**, llavors **estudiant de farmàcia**, amb estudis recents de física i matemàtiques

El Curs

- A mitjan febrer de 2023 vaig saber que existia la llista dels inscrits al curs Einstein
- L'arxivera de l'IEC (Eulàlia Miret) va trobar per atzar una carpeta "Cursos monogràfics d'alts estudis i d'intercanvi" i, dins, un sobre:

Arxiu IEC. Cursos

- A.- Juan Planas Mallorca 269.
- B.- Manuel Vilades Guipuzcoa (Diputacion 277)
- C.- Rafael Garriga Roca (Oragonal 400-20/15)
- D.- Miquel Canals (C. de Barina 10-10/15)
- E.- Director Productos Pirells (Punto Univ. 18)
- F.- Joan Rusich (Casanova 64)
- G.- Joan Parrellada (Provenga 324)
- H.- Pau Cardellach i Plaça (" ")
- I.- Josep Pous (Salmeron 15-1er)
- J.- Josep abella (Postaferrissc 25-1er 2)
- K.- Pere abella (Punto S. Pere, 7, 3er)
- L.- José Siètra (Lauria 102-ent)
- M.- Marian Solà (Ferraris, S. Franç 12)
- N.- Bonaventura Baskyots (Lauria 7-3er)
- O.- Emili Ferrnender (R. Ste Mònica)
- P.- Josep Goday (Girona) 20-2-1.
- Q.- Alfred Walthrich (Pl. Ste Ana 15)
- R.- Josep M. Bellido (R. Ste Mònica)
- S.- Josep M. de Sayane (Ateneu Barcelonès)
- T.- Antoni Colomer

- U.- ~~U.~~ Francisco Saget (aldana 12-2er)
- V.- Josep Zulueta (Padua 20)
- X.- Wifred Ricard (Punto d. Pere 7)
- Z.- Fran. Ribó (Mora l'Ebro 2)
- A¹- Manuel Davidell (Vico, 10)
- B¹- Manuel Riqué (marqués del Duero 10)

Total 25 inscripcions fetes el 24-11-923 i pagades - Rubi el dia 26. 625 ptes

[Handwritten flourish]

Arxiu IEC. Cursos

Lo dia 31 del prop passat Octubre va celebrarse a aquell Institut y ab la solemnitat acostumada, la sessió inaugural del curs 1914-1915 y la entrega del PREMI AGELL, corresponent al present quatrini, que fou otorgat al Dr. M. Faura y Sans, per la presentació d'una notable monografia titulada «Prodomus palaeozoicus Florae et Faunae fossilium Cataloniæ», sots lo lema: «Fides, Scientia et Patria», profusament il·lustrada ab unes 300 fotografies reproduhint les diferents varietats de fòssils trobats a Catalunya y que's descriuen en tan interessant com útil treball.

- El **dimarts 27** donà una conferència a l'**Acadèmia de Ciències i Arts**
- Demanaren **cadires** al teatre per acollir el màxim de persones

Una imatge del saló de sessions de l'Acadèmia el 1914

ANC

Amb Josep
Puig i
Cadafalch i
Antoni Utrillo

AGA

Anant a Sant Cugat i Ègara, **dissabte 24**

ANC

AGA

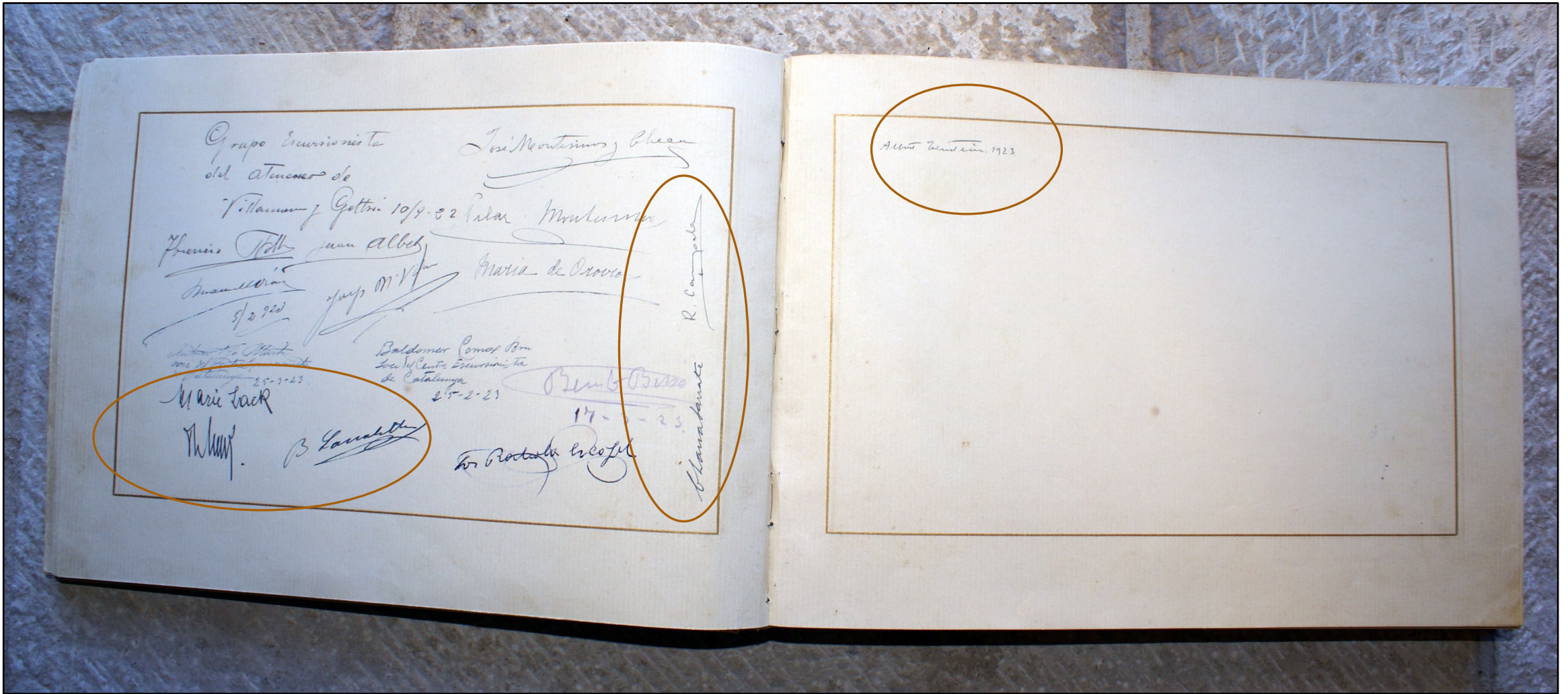

Viatge a Poblet i a L'Espluga de
Francolí, **diumenge 25**
Fotografies de Casimir Lana Sarrate

Mundo Gráfico, 7 de març 1923

Font: AGA + *Mundo Gráfico*, 7 de març 1923

Libre signatures de Poblet:

Marie Lack, Théo Lack, B. Lassaletta ... C. Lana Sarrate, R. Campalans

Albert Einstein

A l'Ajuntament el **dimarts 27**: hoste il·lustre

A l'Ajuntament, l'alcalde tancà el seu discurs dient:

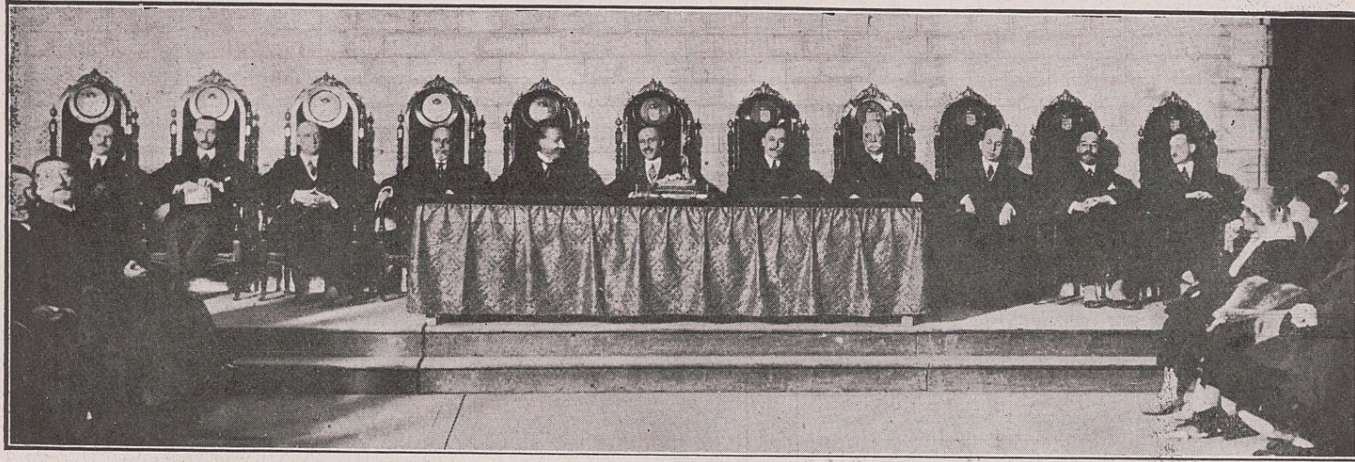
- “Per això s’ha pogut dir que la ciència no té pàtria, que és el mateix que dir que pertany per igual a tots els homes.
- I vos, professor Einstein, sou en aquest segle XX el més sublim representant d’aquesta ciència, que és vostra, i nostra i de tothom.”

Val la pena llegir el discurs d’Einstein reproduït a La Veu de Catalunya i altres diaris:

- Honorable senyor Alcalde, senyors:
- Gràcies per la vostra coral rebuda. Sovint he sentit paraules d’elogi pel meu treball, elogi superior als meus mèrits. El progrés del nostre coneixement s’apoya sobre l’esforç d’un grup d’homes treballadors que a cada generació conserven el foc sagrat de l’estudi, treballadors amagats sovint enmig de tota mena de privacions i que passen moltes vegades desapercebuts per l’opinió pública.
- Jo no puc acceptar per a mi les seves paraules d’elogi, sinó per a la totalitat d’aquells que sense cap lligam extern donen llur vida per a l’assoliment de l’ideal de la ciència.

A l'Ajuntament

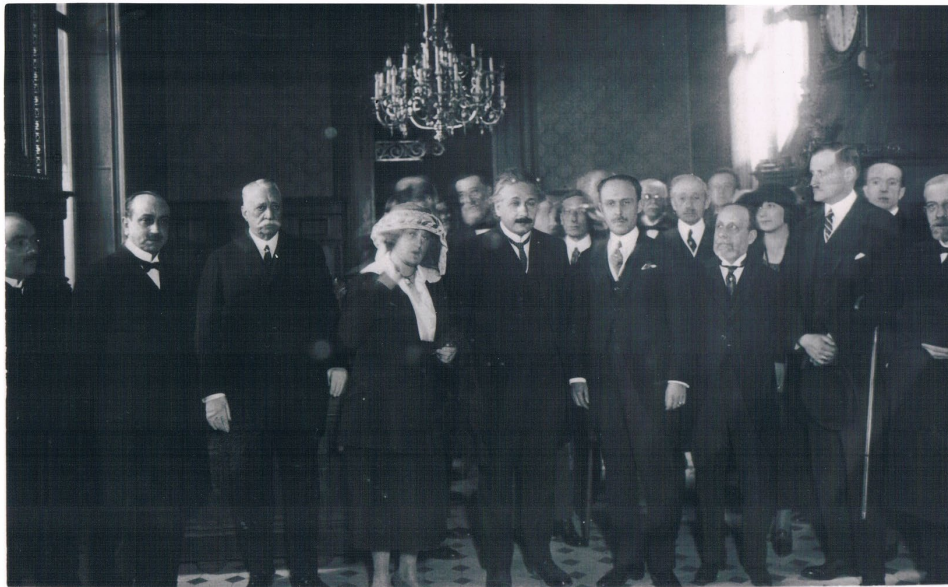
- Dues coses m'han complagut especialment en les seves paraules. En primer terme, si bé és cert que els nostres dies contempen orgies d'odi i d'afany de poder, que esfereiran a moltes generacions (jo espero a totes), també és cert que la nostra generació ha demostrat un amor a l'art i a la ciència com cap altra.
- I això es reflecteix molt bé en les paraules de vostè i en tota la manera delicada com he estat rebut a Barcelona, així com es reflecteix en tota la història d'aquesta ciutat.
- Per altra part –i això es el que m'ha complagut més–, batega en el seu discurs una fonda enyorança cap a una forma més enlairada de comunitat humana, cap a una superació dels odis polítics i nacionals. Tant de bo que aquest esperit s'apoderi ben aviat dels homes que dirigeixen la sort dels pobles. Per aquesta expressió de noble espiritualitat que reflecteix segurament el sentir de tots els ciutadans de Barcelona, he de manifestar d'una manera ben especial el meu agraïment. Desitjo amb tota l'ànima que aquesta bella ciutat tan esplèndidament situada, tan solellada, pugui participar d'una manera ben ferma i eficaç en l'assoliment d'aquest altíssim ideal.”

Barcelona: Sesión celebrada en el Salón de Ciento en honor del ilustre sabio Einstein.—La mesa presidencial.
Foto Badosa.

La Unión Ilustrada

ANC

Visità el Grup Escolar Baixeras i l'Escola del Mar, dos edificis recents de Josep Goday

Amb els sindicalistes

El mateix **dimarts 27 de febrer**, després de la conferència a l'Acadèmia de Ciències i Arts, s'entrevistà amb **Àngel Pestaña** i altres dirigents de la CNT al local del Sindicat de Distribució al carrer Sant Pere més Baix; la reunió fou facilitada per **Rafael Campalans**

Pestaña li explicà la duresa de la lluita obrera a Espanya i Einstein, segons **Pere Foix**, li respongué:

- “Per bé que tot el que m'heu explicat és humiliant per als homes, no heu de sentir-vos entristits, car heu de tenir la certesa que, per aspra que sigui la vostra vida i punyents les ofenses a la vostra dignitat, us ha d'impulsar el propòsit altruista de la vostra actuació, sabent que la victòria sempre està del costat de la raó i de la justícia. Comprenc, però, que l'escomesa dels vostres adversaris us pot arribar a aclaparar en alguns moments. De totes maneres haureu de ser els guanyadors, perquè defenseu una causa justa. I m'heu de permetre que us digui que, en les repressions dels governants, hi sol haver més ignorància que roïndat, i de la vostra malaventura present, si no defalliu, en sortireu enfortits. També voldria dir-vos que tinguéssiu present que no tot allò que representa el sistema capitalista és noïble i menyspreable; el que cal és saber destriar allò que sigui de profit per a la humanitat i el que és visiblement nociu. Si sabeu fer aquest destriament, ja sereu a la meitat del camí. Jo gosaria aconsellar-vos la lectura de Spinoza: fent-ho, en traureu ensenyaments profitosos per a la vostra contesa.”

Dirigents de la CNT. Al centre, Salvador Seguí “El noi del Sucre”, assassinat el 10 de març de 1923; a l’esquerra, Àngel Pestaña

El sopar a can Campalans

- Rafael Campalans oferí un sopar privat el **dimarts 27 de febrer**
- El menú que prepararen consistia en **plats tradicionals catalans**, però Campalans, la seva dona i els seus col·legues (Lana Sarrate, Bernat Lassaletta...) decidiren presentar-los en **clau d'humor**, sabent, sens dubte, que Einstein ho gaudiria
- El sopar, a més, va ser acompanyat per tres **actuacions musicals**: un guitarrista, una soprano i un trio de piano, violí i violoncel

Regino Sainz de la Maza

La distingida cantatriu Sra. Andreu Fornells

LA senyoreta Andreu Fornells ocupa un lloch ben distingit entre aqueix estol de joves cantatrius catalanes hont figuren noms com els de la Mercè Plantada, Conxita Badia, Joana Aleu, Julieta Cerdà y altres que no tornen en aquest moment a nostra memoria.

Dexeble de l'Orfeó Català, del que es solista, la senyoreta Fornells, en possessió de la excelent escola de cant adquirida en nostra primera entitat musical y que ha vingut a avalorar sa veu fresca y ben timbrada, s'ha fet aplaudir sovint, no sols en els concerts de l'Orfeó, sinó en recitals de lieder, y fins en el gran teatre del Liceu, hont debutà l'hivern darrer en una obra de Wagner, el «Siegfried», si no recordem malament.

Andreu Fornells

El violinista Eduard Toldrà s'excusà!

ALGUNOS JUICIOS DE LA PRENSA

PALAU DE LA MÚSICA CATALANA

CONCERT

TRIO DE BARCELONA

RICARD VIVES, piano
 MARIAN PERELLÓ, violí
 J. PERE MARÈS, violoncel

Diumenge, 18 de Gener de 1920, a dos quarts de cinc de la TARDA

Trio de Barcelona

Oliva de Vilanova, imp.
Barcelona

Coena
in honorem
Doctoris Einstein
Pontificis scien-
tiarum

Albert Einstein. 1923.

Fons Terradas,
Arxiu IEC

Scientia a priori

¶ Solida ¶

Lannulae Fizeauniensis

Penaei Caramote et Mollusci Baussen//
sis cum jure Adagonensi in perihelio

Fabae Laurentzianae catalaunice
transformate

Phasianus nyctemerus Minskowskien//
sis, quatriplex dimentiones

Homo Platonicus secundum Diogenem
cum jure Michelsoniense

Continuos Euclidianus glaciatus

Encasadae Furni Sancti Jacobi et
Saccharea edulsa Weylensia, simultanea
Fructus Galilei

¶ Liquida ¶

Castrum Remedii gravitatorium

Xeres Rhi Josephi inertialis

Malum parvum cum Doppler effectu
Campanus relativisticus Lodomiuensis
deslectens lucem

Caffea sobraliensis cum spirituosibus
liquoribus et vectoribus tabacalibus

I Tempus locale :

II Kalendas Martii, Anno XLIV
Erae Einsteinianae

I Locus :

Bedibus Campani, studiosi catalaunici
Barcinonensis

Versió catalana*

[Anvers] **Sopar en honor del doctor Einstein, pontífex de la ciència**
{signatura autògrafa} Albert Einstein 1923
Oliva de Vilanova, imp.
Barcelona

[Revers] **Ciència a priori**

Sòlids

Canelons a la Fizeau
Llagostins i musclos a la Gauss amb salsa maionesa en el periheli
Faves a la Lorentz transformades a la catalana
Faisà platejat a la Minkowski en quatre dimensions
Home platònic segons Diògenes [pollastre] amb salsa a la Michelson
Gelatinós euclidià
Enquesadas del Forn de Sant Jaume i rebosteria a la Weyl, simultànies
Fruita de Galileu

*amb Emma Sallent Del Colombo

Versió catalana

Líquids

[Vi] Castell del Remei gravitatori

Xerès inercial Tío Pepe

Poma petita amb efecte Doppler [sidra]

Xampany Codorniu relativista que defleix la llum

Cafè de Sobral [Brasil] amb licors espirituosos i vectors de tabac

Temps local:

Dia segon [tercer] abans de les calendes de març [27 de febrer] de l'any XLIV de l'era einsteiniana [1923]

Lloc:

Residència de Campalans, estudiós català de Barcelona

Dimecres 28. Visità el Port de Barcelona
Col·lecció de la família Terradas

Dimecres 28, a l'Escola Industrial de Barcelona

Organitzada per l'Associació d'Estudiants de la Universitat Nova, tingué lloc una demostració de música popular catalana al pati de l'Escola de Bells Oficis (espai actualment desaparegut)

La Cobla Barcelona tocà les sardanes: “Davant la Verge”, d'Enric Morera (1865-1942); “El cavaller enamorat” (versió concert), de Joan Manén (1883-1971); “Les noies de Prats de Molló”, d'Antoni Juncà (1875-1952), i “Per tu ploro”, de Pep Ventura (1817-1875), «puntejades per nombrosa concurrència». A *La Publicitat*, JMG afegeix “La Santa Espina”, de Morera.

Pel que fa als ballets: “Punteta i taló”, del Pallars; “Patatuf”, del Camp de Tarragona; “Eixida”, de Tàrrrega; “Rotllet i Ball pla”, d'Alinyà; “Dansa”, de Castellterçol, i “Juny”, de Juli Garreta (1875-1925), a càrrec de l'Esbart Folklore de Catalunya, sota la direcció del seu fundador, Joan Rigall i Casajuana (1889-1960)

A *La Veu de Catalunya* es diu que, per concloure, Einstein “visità algunes classes de les quals en restà bellament sorprès”, sense esmentar els laboratoris!

A l'Escola Industrial, **dimecres 28**. [Manuel Ribé?], Pere Mias, Einstein, Francesc Planell, Isabelí Lana i Rafael Campalans (Fons Històric UPC)

VINVALS DE SARRIÀ, IMPRESSOR

ASSOCIACIÓ D'ESTUDIANTS DE LA UNIVERSITAT NOVA

FESTA ÍNTIMA EN HONOR DEL PROFESSOR
N'ALBERT EINSTEIN

DIMECRES, 28 FEBRER 1923

A LES TRES DE LA TARDA

L'«ASSOCIACIÓ D'ESTUDIANTS DE LA UNIVERSITAT NOVA» ÉS COMPLAU EN CONVIDAR-VOS A LA FESTA ÍNTIMA DE SARDANES I DANSES POPULARS ACÀRREC DE ELEMENTS DE LA «PENYA DE LA DANSA» D'AQUESTA «ASSOCIACIÓ» BAIX LA DIRECCIÓ D'EN J. RIGALL DE L'ESBART FOLK-LORE DE CATALUNYA, QUE EN HONOR DE L'EMINENT PROFESSOR
N'ALBERT EINSTEIN
TINDRÀ LLOC EN AQUESTA UNIVERSITAT.

LA PART MUSICAL ANIRÀ ACÀRREC DE LA COBLA BARCELONA

PROGRAMA

CONCERT

Devant la Verge *Morera*
El Cavaller enamorat *Manen*
Les noies de Prats de Molló. *Juncà*

DANSES

Per tu ploro. *Ventura*

BALLETS

Punteta i taló. *Pallars* *Rotllet* *Alinyà*
Patatuf. *C. Tarragona* Ball Plà.
Eixida *Tàrrega* Dansa *Castelltersol*
Juny. *Garreta*

Els Ballets son recollits per En J. RIGALL.

ANC

Postal de la Cobla Barcelona, temporada 1924-1925.

Font: Col·lecció particular Eduard Boada

 Passa per sobre la imatge per ampliar-la

La Cobla Barcelona, creada el 1922

Font: Orfeó Català, Barcelona

La premsa

- La presència d'Einstein va tenir un seguiment molt rellevant a la **premsa**
 - Gràcies a això, és possible saber del seu dia a dia entre nosaltres
 - La premsa satírica aprofità l'ocasió per atacar les autoritats titllant-les de “**relativistes**”
 - Fins i tot es digué el mateix d'Einstein, però, en general, respectaren la seva persona
- El savi Einstein a Barcelona. –Aquí tenim un exemple de relativitat: Aquest personatge mirat des de Madrid és un nacionalista; en canvi, des de Catalunya és un centralista de pura cepa

Dia a dia de la visita a Barcelona

Dijous 22 Febrer 1923. Arribada. De Can Terradas a l'Hotel Colón

Divendres 23 Febrer 1923 Visita a l'alcalde, però no hi era. Visita al rector de la Universitat

Dissabte 24 Febrer 1923. Visita a Sant Cugat i Terrassa. Primera conferència a l'IEC

Diumenge 25 Febrer 1923. Visita al Monestir de Poblet, dinar a L'Espluga de Francolí

Dilluns 26 Febrer 1923. Segona conferència a l'IEC

Dimarts 27 Febrer 1923. Visita al grup escolar Baixeras i l'Escola del Mar. Recepció a l'Ajuntament de Barcelona. Conferència a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. Entrevista amb Àngel Pestaña, de la CNT. Sopar a can Rafael Campalans

Dimecres 28 Febrer 1923. Visita al Port de Barcelona. Recepció a l'Escola Industrial de Barcelona. Tercera conferència a l'IEC

Dijous 1 Març 1923. Sortida en tren cap a Madrid

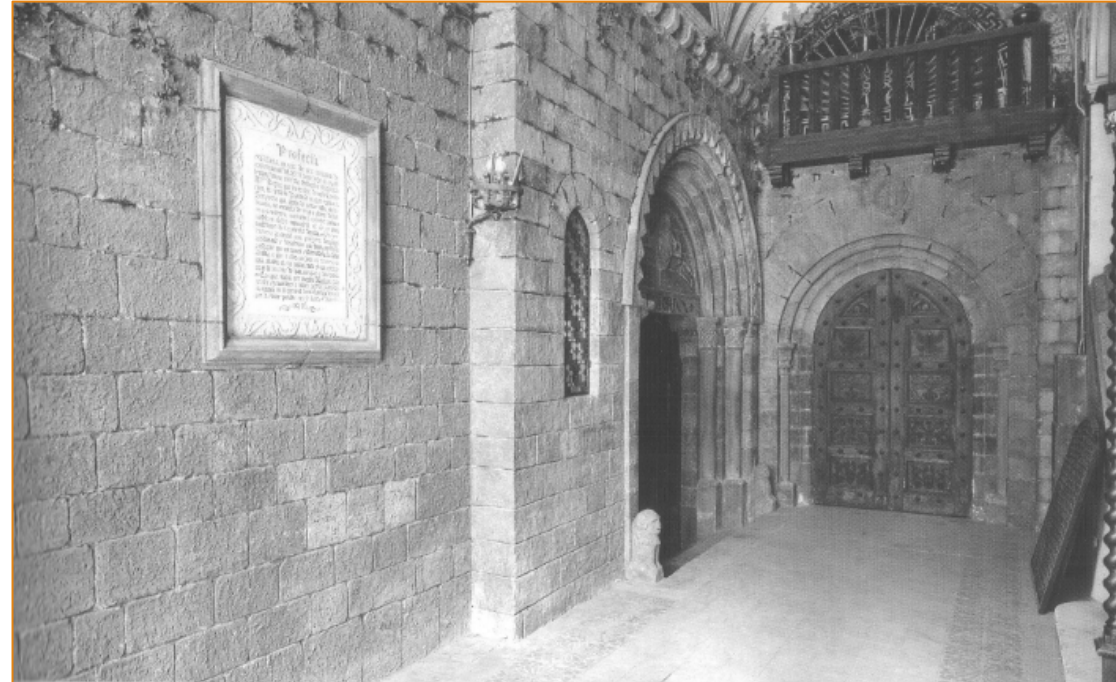
Dijous 15 Març 1923. Passa el dia a Barcelona, venint de Saragossa, camí de Zuric i Berlín

Podem veure **entre nosaltres** algun impacte de la visita d'Einstein?

- Si pensem en un impacte immediat de la presència d'Einstein, tot indica que resultà una **injecció de autoestima** que confirmava la bona direcció de les accions portades a terme fins llavors
- La conjuntura canvià molt aviat amb la **dictadura** de Primo de Rivera
- **Terradas**, que estava implicat en diversos projectes d'enginyeria, no va participar en un possible desenvolupament de la física i les matemàtiques entre nosaltres
 - En unes noves circumstàncies, tornat a Barcelona, **el 1933** impulsà la creació del **Centre d'Estudis Matemàtics** de l'IEC, un centre que havia de tenir una vida curta
 - De tota manera, penso que el **Seminari Matemàtic** creat **el 1947** a la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona fou una represa d'aquest Centre

Quina impressió va treure Einstein de l'estada entre nosaltres?

- Einstein va quedar **molt gratament impressionat** de la seva setmana a Barcelona
- Va escriure al seu diari:
 - “22-28 de febrer. Estada a Barcelona. Molta fatiga, però gent amable. Terradas, Campalans, Lana, la filla de Tirpitz, cançons populars, balls, Refectorium. Ha estat agradable!”
 - **[Un full en blanc]**
 - “2 de març. Arribada a Madrid. Partida de Barcelona, càlid comiat. Terradas, cònsol alemany i la filla de Tirpitz, etc.”

Restaurant *Refectorium*, creat el 1917 i tancat el 1925, situat al número 36 de la Rambla del Centre (o dels Caputxins)

A l'Estació de França, l'1 de març 1923

Col·lecció família Terradas

Quina impressió va treure de l'estada

- Les converses amb **Campalans** foren realment rellevants
 - Campalans explicà que Einstein s'havia sorprès que es declarés **socialista i nacionalista**
 - A Europa, el nacionalisme era reaccionari
 - Tanmateix, Campalans digué que l'havia **convençut** que era possible un moviment progressista de reivindicació de la identitat nacional, però que Einstein li havia aconsellat **evitar** el terme "nacionalista"
- Campalans escriví a la premsa pocs mesos després de l'estada d'Einstein:
 - "I vosaltres, els homes d'esquerra que no haveu vingut encara a enfortir les generoses rengleres del Socialisme Català, anomeneu-vos com vulgueu: catalanistes, separatistes, independentistes, *sinnfeiners*..."
- Si seguim els actes d'Einstein en els mesos i anys següents, hi podem veure una **evolució** cap a posicions més compromeses amb el **món obrer** i amb les **minories**

Quina impressió va treure Einstein de l'estada entre nosaltres?

- Un element del qual tenim moltes evidències és l'impacte de la **música popular catalana en Einstein**
- L'any **1925**, a **Río de Janeiro**, declarà:
 - “Amb tot, les danses nacionals, com m'interessen! Les populars austríaques, que encantadores les trobo i com lamento que estiguin desapareixent! Quan vaig estar a Espanya, em van ensenyar, a Barcelona, les danses populars de Catalunya. **És una música especial, característica, d'un color local pintoresc i extraordinari**. En conservo una impressió deliciosa. Quina llàstima que cada poble no defensi el seu patrimoni de dansa i de música nacionals!”
- Davant d'això, **Gilberto Freyre** feia notar que Einstein era **regionalista**
- El **1934**, en acceptar el nomenament de ciutadà honorari de Catalunya, tot excusant-se de no poder fer el viatge, afirmà:
 - “Mentrestant, **gaudeixo sovint i feliç de les meravelloses cançons populars catalanes** que vaig rebre dels amics d'allà en la meva anterior visita a Barcelona”

Quina impressió va treure de l'estada

A l'acte de l'Escola Industrial, li regalaren un volum de cançons populars catalanes harmonitzades per **Enric Morera**

Conté: **Sant Ramon, Plany, El comte Arnau, Els segadors, El rossinyol, La mala nova i Muntanyes de Canigó**

Pel que diu en la carta de 1934, a la casa d'Einstein a Princeton, tocaven al piano i potser cantaven aquestes cançons

Biblioteca de la
Universitat de
Barcelona

Per acabar

- Einstein estigué a Barcelona fa 100 anys i la seva presència encara es nota
- Va venir per explicar un curs i conèixer l'estat de la ciència entre nosaltres
- Declarà haver observat un moviment positiu de la recerca científica a Espanya
- Val a dir que recordà alguns dels seus hostes
 - El 1930, en una entrevista per al diari *El Sol* de Madrid, afirmà:
 - Terradas –dijo- es una gran inteligencia, y sobre todo muy original. He tratado a muchos hombres en el curso de mi vida, y no vacilo en afirmar que el profesor español es uno de los que más me han interesado.
 - Gràcies als seus descendents, sabem que mantingué el contacte amb Casimir Lana Sarrate, que s'havia exiliat a l'Argentina arran de la guerra civil
- A més, sembla clar que la música popular catalana l'impactà

Exposició Einstein a l'Institut d'Estudis Catalans, a Barcelona

L'Institut d'Estudis Catalans celebra l'Any Einstein
Entre les activitats, es va inaugurar una exposició
el 3 de març de 2023 i es tancà a final d'abril

Es tornarà a obrir a mitjan **octubre 2023** i restarà
oberta fins a final de **gener de 2024**

